

XIX. MEĐUNARODNI KONGRES O ZLOSTAVLJANJU I ZANEMARIVANJU DJECE

Istanbul, 9. -12. rujna 2012.

Od 9. do 12. rujna 2012. godine u organizaciji *International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect* (ISPCAN) u Istanbulu održao se XIX. međunarodni kongres o zlostavljanju i zanemarivanju djece (*International Congress on Child Abuse and Neglect*) s temom »Svako dijete je važno: Promicanje lokalnog, nacionalnog i međunarodnog partnerstva za zaštitu djece.

Program se odvijao kroz plenarna predavanja, simpozije, radionice i poster prezentacije. O brojnosti sadržaja najbolje govori da se najčešće paralelno odvijalo po 12 aktivnosti, simpozija i radionica.

Prije otvaranja održana je cjelodnevna radionica, odnosno »tečaj za napredne« (eng. *master class*) na temu »Činimo na pravi način od početka do kraja: Značaj procjene i evaluacije složenih intervencija«. Radionicu su vodili svjetski poznati stručnjaci kao npr. Robert Block, Barbara Bonner, Jenny Gray, Margaret Lynch. Teme su se odnosile na dijagnostiku seksualnog i teškog tjelesnog zlostavljanja, procjenu potreba djeteta nakon utvrđenog zlostavljanja ili zanemarivanja, specifične intervencije s djecom i adolescentima koji imaju probleme seksualnog ponašanja te značaj multidisciplinarnog pristupa i međuresorne suradnje u cilju osiguravanja boljih ishoda za djecu i obitelji.

Paralelno s ovom radionicom, održao se susret radne grupe za prikupljanje podataka o nasilju nad djecom (*Working group on Child Maltreatment Data Collection-WGCMDC*) koja djeluje kao tijelo ISPCAN-a od XI. kongresa o zlostavljanju i zanemarivanju

djece koji se održao u Dublinu 1996. godine. Na XIX. kongresu ključne teme bile su: etički aspekti prikupljanja i objavljivanja podataka o nasilju nad djecom, prikaz instrumentarija koji je ISPCAN razvio za prikupljanje podataka o nasilju nad djecom, značaj podataka o nasilju nad djecom za javno zdravstvo te kratki prikaz istraživanja provedenih u Saudijskoj Arabiji, Belgiji i projekta BECAN u čijem istraživanju je sudjelovalo 9 zemalja Jugoistočne Europe, uključujući i Hrvatsku.

Na ovom sastanku sjajno predavanje o etičkim aspektima istraživanja održala je Lorraine Radford, profesorica socijalnog rada i voditeljica velikog istraživanja nasilja nad djecom u Velikoj Britaniji koje je provedeno za potrebe Nacionalnog udruženja za prevenciju okrutnosti prema djeci (*National Society for the Prevention of Cruelty to Children – NSPCC*). Na početku izlaganja postavila je četiri ključna pitanja: (1) Na koji način sudionicima treba predstaviti istraživanje na temu zlostavljanja i zanemarivanja? (2) Jesu li roditelji dovoljno dobri izvori podataka o viktimizaciji djece? (3) Čemu dati prednost: sudjelovanju ili zaštiti djece koja bi mogla biti uznemirena istraživanjem ove teme? (4) Prednosti i nedostaci uključivanja roditelja? Analizirajući sadržaj tzv. »informiranog pristanka« koji daju roditelji za sudjelovanje djece u ovakvim istraživanjima, navodi da nije opravdano kao svrhu istraživanja navesti »studija obiteljskog života«, već da je etički ispravno navesti da se istražuju sigurnost djece u obitelji i iskustva djece s različitim tipovima viktimizacije. Na sve češće zahtjeve istraživačke zajednice da djeca trebaju sama odlučivati hoće li sudjelovati u takvim istraživanjima ili ne, odgovara pitanjem treba li ipak netko biti »čuvar« najboljeg interesa djece (i ako da, tko?), tj. procijeniti koliko je za dijete uznemirujuće sudjelovati u takvim istraživanjima te kolika je »šteta« u odnosu na dobit sudjelovanja. To pitanje postavlja polazeći od toga da dijete u procesu odlučivanja o svom sudjelovanju u istraživanju ima manje moći od odraslog istraživača. Analizirala je i pitanje povjerljivosti podataka. Postoje zagovaratelji pune povjerljivosti (npr. Dawes Knight i sur., 2000.), nikakve povjerljivosti te povjerljivosti do određenog praga procijenjene razine sigurnosti djeteta (npr. Finkelhor i sur., 2009.). Istraživanja su pokazala da je »prag« procjene sigurnosti djeteta nakon kojeg se istraživač ne treba držati zagarantirane povjerljivosti niži kod djece nego kod istraživača, ali da djeca pri tome žele zadržati kontrolu nad onim što se događa. U istraživanju koje je profesorica Radford provodila za NSPCC kreiran je računalni sustav koji je alarmirao istraživače tako što su se automatski palile »crvene zastavice« kad su djeca iskazala po njih zaista opasna iskustva. Takve je djece bilo 3%, no čak i većina njih (54%) izjavila je da je za njih imalo smisla sudjelovati u istraživanju. Iskustvo profesorice Radford je da mladi žele govoriti o svojim iskustvima s nasiljem i da se potencijalna šteta može umanjiti ako je istraživanje dobro metodološki i etički postavljeno i provedeno. Detaljan prikaz ovog vrijednog istraživanja pod nazivom *Child abuse and neglect in UK today* prikazan je na mrežnoj stranici: www.nspcc.org.uk/childstudy/.

Des Runayan, direktor Kempeove fondacije za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja djece, govorio je o etičkim aspektima primjene instrumenta ICAS koji se sve više koristi diljem svijeta. Počeo je s tezom da su etička pitanja često prepreka u istraživanjima

nasilja nad djecom, ali da nedostaju standardi za procjenjivanje etičkih implikacija ovakvih istraživanja kojima bi se trebala rukovoditi tijela koja ih odobravaju kao što je npr. *International Research Board* (IRB). Postavio je pitanje mogu li djeca zapravo dati informirani pristanak, ali je problematizirao još neke kontroverze u ovom području kao što je prikrivanje prave svrhe istraživanja. Naglašava da pri donošenju odluka o odobravanju istraživanja etička tijela trebaju voditi računa da istraživanje treba biti takvo da ne dovodi do trivijalnih rezultata i nalaza, da je znanstveno utemeljeno, da se poštuje autonomija sudionika i da ne šteti sudionicima. Na kraju izlaganja citirao je rečenicu da se »etički propusti ne događaju zbog toga što loši ljudi rade loše stvari iz loših razloga, već što dobri ljudi rade loše stvari iz dobrih razloga« (King i Churchill, 2000.).

Vrlo zanimljivo predavanje održala je Barbara Needell o javnozdravstvenom pristupu zlostavljanju djece. Polazi od javnozdravstvene paradigme: (1) definirati i opisati problem prikupljanjem podatka, (2) identificirati uzroke i rizične faktore, (3) razviti i empirijski provjeriti djelotvornost intervencija, (4) primijeniti intervencije. Govori o promjeni fokusa javnog zdravlja od prijenosa bolesti i prevencije nenamjernih ozljeda (npr. prometne nesreće) do namjernih povreda koje su vezane uz nasilje nad djecom. No, upozorava da službe za zaštitu djece koje su ključne u osiguravanju dobrobiti djece nemaju resurse da zahvate šire društvene i ekonomske uzroke nasilja nad djecom ili da usmjeravaju široko postavljanu prevenciju. Zagovara promjenu terminologije u terminima zdravlja djece i obitelji, a ne obiteljske nefunkcionalnosti i patologije. Jasno je naglasila kako javno zdravlje može pridonijeti boljoj javnoj i političkoj potpori prevenciji nasilja u obitelji.

Margaret Lynch održala je zanimljivo predavanje o izazovima međuresorne suradnje koja se stalno naglašava kao značajna pretpostavka uspješnog djelovanja u ovom području. Navodi da su prepreke takve suradnje različiti prioriteti pojedinih sustava, nerealna očekivanja jednih od drugih, različit vokabular i interpretacija pojmova, stereotipi i predrasude, struktura menadžmenta, razlike u budžetu i ljudskim resursima (česti je osjećaj da »drugi« imaju više). Valja imati na umu da svi koji trebaju surađivati žele biti vrednovani i poštovani.

Multidisciplinarnost znači da se u određenom stupnju dijele kompetencije, izobrazba, moć, ideali, rječnik, osjećaj za humor, zajednička filozofija. Smatra da treba izbjegavati obesnaživanje i da treba govoriti o najboljoj praksi. Nužno je da svatko zna što treba činiti u slučajevima sumnje ili aktualnog zlostavljanja. Za to je potrebno zajedničko razumijevanje i odgovornost svih. Koliko god je nužna, suradnja je složena i teška jer pretpostavlja politike, procedure, izobrazbu, superviziju, podršku i vrijeme koje će je omogućiti.

Od plenarnih predavanja izdvojit ću predavanje Younghee Lee koja je bivša predsjednica UN-ovog odbora za prava djeteta *The intersection between the UN CRC and Child abuse and neglect prevention*. U predavanju je temeljem njezinog iznimno bogatog iskustva poseban fokus bio na pravima djece koja su izložena nasilju. U ime domaćina, zanimljivo plenarno predavanje održala je Sezen Zeytinoglu s Odsjeka za psihologiju Sveučilišta u Izmiru *How we started and how we got in the protection of CAN in Turkey*. Povodom 50 godina

objavljivanja poznatog članka Waltera Kempea *Battered-Child Syndrome* (objavljen 1962. godine) John Leventhal, profesor pedijatrije na Medicinskom fakultetu Sveučilišta Yale i jedan od doajena konceptualizacije preventivnih i tretmanskih intervencija za djecu koja su doživjela zlostavljanje, održao je predavanje »Što smo naučili u 50 godina od kad je W. Kempe objavio svoj poznati članak«. Bile su mi vrlo zanimljive njegove osobne lekcije koje je naučio tijekom svoje dugogodišnje karijere. Te lekcije su da je to teško područje rada, da rano prepoznavanje može spasiti živote, da se kliničke procjene ne pokažu uvijek ispravnima, da je timski rad jako važan, da je važno partnerstvo službi za zaštitu djece i nevladinih organizacija te da se promjene događaju sporo, ali se dosljedno događaju. Tijekom predavanja istaknuo je značaj tzv. ACE istraživanja (*Adverse Childhood Experiences Study*) koja polazeći od kumulativnog modela rizika ukazuju na brojne dugoročne posljedice zlostavljanja na brojna područja psiho-socijalnog funkcioniranja. Što se tiče tretmana, profesor Leventhal smatra da je još uvijek izazov pronaći faktore koji modificiraju nepovoljne ishode zlostavljanja te evaluirati kako tretman funkcionira. Novi tretmanski pristupi koji su dostupni na *National Child Traumatic Stress Network* pokazuju da modeli intervencija koji su usmjereni na traumu mogu biti efikasni. Također je razmatrao zbog čega je teško prevenirati zlostavljanje djece. Smatra da je to zbog toga što (1) takva promjena podrazumijeva mijenjanje ljudskih osjećaja i ponašanja, (2) obitelji imaju različite poteškoće: financijske, u području mentalnog zdravlja, zlorabu droga i alkohola, interpersonalno nasilje, (3) dio roditelja se teško nosi s frustracijom zbog ponašanja djeteta. Prepreke efikasnog djelovanja su još uvijek prisutna socijalna tolerancija i prihvaćanje nasilja i to što se ključni uzroci nisu promijenili. Uputio je na materijale Svjetske zdravstvene organizacije o prevenciji nasilja nad djecom (<http://www.who.int/violenceprevention/eu/index/html>).

Barbara Needell održala je zanimljiv simpozij posvećen značaju kvalitetnih službenih podataka o prijavljenim slučajevima nasilja nad djecom. Navodi kako je tradicionalno vođenje slučajeva koje se temeljilo na »papirnatim« obrascima i bilješkama bilo teško i skupo analizirati, a njihova kvaliteta i pouzdanost često su bile loše. Nove informacijske tehnologije omogućavaju da se na novi način strukturira vođenje podataka o prijavljenim slučajevima nasilja nad djecom te da se tako dobije relativno pouzdan i jeftin izvor podataka za istraživanja. Takve suvremeno postavljene baze omogućavaju i povezivanje podataka unutar i među sustavima što je do sada bilo jako teško.

David Finkelhor, Heather Turner i Sherry Hamby organizirali su izvrstan simpozij o upotrebi upitnika viktimizacije mladih (*Juvenile Victimization Questionnaire*). Njihov višegodišnji rad na izradi ovog upitnika koji je besplatno dostupan povezan je s konceptom razvojne viktimologije (www.unh.edu/ccrc/jvq). Upitnik se odnosi na viktimizaciju u obitelji, školi, u zajednici, viktimizaciju koju čine vršnjaci, braća i sestre te odrasle osobe. U upitniku je pokriveno i područje različitih oblika nasilja među odraslim članovima obitelji. Zalažu se i za tzv. pitanja praga kao npr.: Jeste li se ikada u životu zaista osjećali loše i bili zabrinuti zbog nasilja koje se događalo između odraslih članova obitelji? Je li ikada u vašem životu jedan od

roditelja prijetio da će povrijediti drugoga i vama se činilo da će ga zaista ozbiljno povrijediti? Jeste li se ikada u životu zaista osjećali loše jer su vas odrasli u vašoj obitelji nazivali ružnim nazivima i govorili vam loše stvari?

Finkelhor, Turner i Hamby prikazali su i rezultate nacionalne studije u kojoj je sudjelovalo 4 549 djece i mladih u dobi od 10 do 17 godina. Osvrnut ću se samo na podatke o seksualnoj viktimizaciji koja je bila prisutna kod 6% uzorka, no najviše ovog tipa viktimizacije događa se u školi i od strane vršnjaka. Tako je 72,2% seksualnog uznemiravanja i 25% seksualnih napada doživljeno/počinjeno u školi. Veliku pozornost posvećuju pojmu »višestruke viktimizacije« kojim je izloženo približno 10% uzorka te koja više pridonosi traumatizaciji nego bilo koji pojedinačni tip viktimizacije sam za sebe. To objašnjavaju time što je višestrukom viktimizacijom ugrožena sigurnost, stabilnost i briga za djecu na različite načine. Zalažu se za pojam »vršnjačko nasilje« u odnosu na »nasilništvo u školi« (eng. *school bullying*), tim više što se događa i izvan škole. Polazeći od konstrukta višestruke viktimizacije, navode da u prevenciji nasilja nad djecom/mladima i među djecom/mladima specijalizacija ima svoja ograničenja. Tako npr. nije dobro raditi samo na jednom tipu viktimizacije npr. *bullyingu* ili nasilju u vezama mladih, s obzirom da se pokazalo da su različiti oblici nasilja uzajamno povezani. Argumentiraju zbog čega je nužno da kad dijete dođe u dodir sa sustavom pomoći zbog jednog oblika nasilja treba provjeriti je li izloženo i uključeno u ostale oblike nasilja. Tako smatraju da kod sve djece koja su u školi prepoznata kao žrtve ili počinitelji vršnjačkog nasilja ili su depresivna treba biti procijenjena i izloženost obiteljskom nasilju. Također, sa svom djecom koja su u tretmanu socijalnih službi zbog obiteljskog nasilja treba se procijeniti i rizik za vršnjačko nasilje. Smatram da je to vrlo praktičan i znanstveno utemeljen pristup koji bismo trebali uvesti u našu praksu. Također se slažem s njihovim stavom da u svim tim situacijama treba provesti i odgovarajuću procjenu roditelja, a ne samo djece. Naime, roditelji ne mogu sudjelovati i primijeniti tretmanski plan ako se ne osjećaju dobro, ako su njihove aktivnosti ograničene zbog obiteljskog nasilja. Za to predlažu korištenje instrumenta kao što je npr. VIGOR (Hamby, 2009.). Također, postavljaju pitanje koje usluge djeca dobivaju u skloništu. Sugeriraju program Zero-to-3 kao onaj koji se može proširiti na sve dobne grupe tijekom djetinjstva. Kao što se može vidjeti iz ovog kratkog prikaza, ovaj tim istraživača povezuje istraživanje s djelovanjem.

Za praktičare je bila iznimno zanimljiva cjelodnevna radionica koju su o forenzičnom intervjuu sa seksualno zlostavljanom djecom održale Patricia Toth i Anne Lukasmiller. Koristile su svoje bogato iskustvo rada u poznatoj instituciji *CornerHouse* u kojoj je razvijen protokol za polustrukturirani forenzični intervju poznat pod nazivom RATAAC (*Rapport, Anatomy Identification, Touch Inquiry, Abuse Scenario, Closure*) (<http://www.cornerhousemn.org/index.html>).

Naglasile su značaj znanstvenog praćenja i evaluacije kvalitete provođenja intervjuja, ali i poteškoće dosljedne primjene protokola u stvarnom životu. Protokol daje važan okvir rada, ali nije moguća iznimno visoka razina njegove identične primjene u radu s pojedinim

slučajevima. Naime, primjena protokola treba biti prilagođena dobi, razini traume i procesu koji se odvija između stručnjaka i djeteta. Ključna načela RATAČ-a su da je »dijete na prvom mjestu«, timski pristup je nužan, intervju je znanost i umjetnost, uvijek treba težiti najboljoj mogućoj praksi te da su početni i kontinuirani trening nužni.

Načelo da je »dijete na prvom mjestu« operacionalizira se tako da se ciljano, različitim tehnikama primjerenim dobi, nastoje maksimalizirati kompetencije djeteta. Za to je značajna uspostava suradnog odnosa i uspostava zajedničkog jezika djeteta i stručnjaka. Pri tome se pažljivo koriste pomoćna sredstva – crteži, zajedničke bilješke na ploči, anatomske dijagrame i lutke. Kao zanimljivost, izdvojila bih da se djecu starije dobi na početku forenzičnog intervjua poziva da nacrtaju svoje lice jer je intervju o njima ili obiteljski genogram, ovisno što je razvojno primjereno. Svi intervjui se snimaju i pregleda ih uvijek još jedan član tima. Bazični trening za primjenu RATAČ-a je od 3 do 5 dana.

Tijekom konferencije bio je održan i simpozij posvećen međunarodnom projektu BECAN (*Balkan Epidemiological Study on Child Abuse and Neglect*) u kojem je između 9 zemalja Jugoistočne Europe sudjelovala i Hrvatska. Prikazana je metodologija i preliminarni rezultati. Na simpoziju koji je vodio voditelj projekta BECAN George Nikolaidis, sudjelovala je iz Grčke Kiki Petroulaki, Marija Raleva iz Makedonije, Maria Roth iz Rumunjske, Zeynep Sofuoglu i Fulya Aydin iz Turske te iz Hrvatske Marina Ajduković, Miroslav Rajter i Nika Sušac sa Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu.

U cjelini, XIX. međunarodni kongres o zlostavljanju i zanemarivanju djece bio je poticajan profesionalni događaj koji je obilježilo prikazivanje brojnih istraživanja i povezivanje njihovih nalaza s boljim djelovanjem u praksi. Upravo zbog velike primjenjivosti znanstvenih spoznaja za unapređenje prakse tijekom kongresa se dosljedno naglašavao nedostatak istraživanja. Zajednički nazivnik koji se provlačio kroz rad kongresa bila su prava djeteta te javnozdravstveni pristup. Pod tim vidom su na kongresu mogli profitirati svi – istraživači, praktičari i zagovaratelji prava djeteta.

Priredila:
Marina Ajduković